

Tomáš Bárta, Husserlova teorie poznání – oponentský posudek na dipl. práci

Stručné shrnutí obsahu práce

Tomáš Bárta (dále autor) si v předkládané diplomové práci klade široce pojatý úkol, totiž „představit Husserlovu fenomenologii jako pokus... položit a následně řešit problém poznání vůbec“ (s. 6), přičemž tento pokus je představen jako odpověď na Husserlem popsanou „krizi věd“ (kap. 1).

V druhé kapitole je nastíněno, v čem „problém poznání vůbec“ spočívá a proč vyvstává. Vše, co poznáváme „na půdě přirozeného postoje“, poznáváme na pozadí světa pojímaného jako „vždy již předem samozřejmě existující skutečnost“ (s. 17). Z tohoto postoje nevykračují ani jednotlivé vědy. Teprve na půdě teoretického postoje se může ukázat, že ona předchůdná danost světa je založena na nesamozřejmém přesvědčení o jeho objektivní existenci. Vyvstává tak „problém poznání v pravém smyslu“ (s. 19): jak je možné, aby vědomí vykračovalo mimo sebe k něčemu objektivně existujícímu? Autor klade opakovaně důraz na Husserlovo přesvědčení o tom, že se tento problém nikomu před ním nepodařilo vyřešit, přičemž jedině takové řešení by mohlo položit základ k překonání „krize věd“ (s. 20, srov. dále např. s. 45).

Třetí kapitola představená jako „stručný exkurz“ (s. 6) – ve skutečnosti však více než třetina celkového rozsahu práce – podává shrnutí Husserlovy diagnózy „krize věd“, počínaje vznikem ideálu obecného teoretického poznání ve starověkém Řecku (ss. 21-25) přes transformaci tohoto ideálu na počátku novověku (ss. 25-31) až po důvody, proč žádný z dosavadních – novověkých – filosofických projektů nedokázal „problém poznání vůbec“ řešit (ss. 31-39). V posledním oddílu (ss. 39-44) autor připojuje shrnutí trefných výhrad a doplnění L. Kvasze k Husserlovu chápání novověké vědy.

V „ústřední“ (ss. 6, 45) – ale o poznání kratší – čtvrté kapitole pak autor (zejm. na základě *Karteziánských meditací*, *Ideje fenomenologie* a první kapitoly *Idejí I*) rekapituluje základní pojmy a kroky Husserlova fenomenologického projektu, v němž vlastně spočívá hledané řešení „problému poznání vůbec“. Epoché vedoucí k uzávorkování generální teze umožní vědomí nahlédnout apodiktickou jistotu vlastního bytí (kontrastující se závislostí světa na vědomí) a zároveň pochopit svou bytostnou intencionalitu. Tím se otevírá cesta k úkolu „zmapovat průběh konstituce všech předmětů“ (s. 56), a tak položit základ univerzální vědě, která by dokázala intelektuální Evropu vyvést z „krize“.

V páté kapitole pak autor rekapituluje tři ohniska Patočkových výhrad k Husserlovu projektu (neproblematizovaný status „čisté reflexe“, neospravedlněná asymetrie vědomí a světa, nevyjasněnost podmínek suspenze generální teze), přičemž „heslovitě“ vypočítává několik dalších výhrad, které by bylo možné vznášet (s. 62).

Zhodnocení a otázky k obhajobě

Autor prokazuje suverénní znalost a hluboké pochopení Husserlova díla i citlivost pro meze jeho projektu, jak na ně poukazují Heidegger s Patočkou. Práce je psána hutným a kultivovaným jazykem a podává čtivý přehled Husserlových myšlenek, kterému se daří zahrnout množství detailů i nechat jasně vystoupit to podstatné.

Jak už bylo naznačeno ve shrnutí, práce trpí co do své struktury určitou nevyvážeností mezi „stručným exkurzem“ třetí kapitoly (ss. 21-44) a „ústřední částí“, tj. čtvrtou kapitolou (ss. 45-56). Závěr je velmi krátký (s. 63), a tak zůstává nejasné, jak rozumět vztahu mezi čtvrtou a pátou kapitolou (k tomu více níže).

Hlavní slabinu práce vidím v jejím v zásadě rekapitulujícím charakteru. Čtenář třetí a čtvrté kapitoly opakovaně naráží na závažná tvrzení, která jsou Husserlovým jménem předestřena, aniž by bylo byt i jen upozorněno na jejich potenciálně problematický charakter.

Za nejproblematictější v tomto ohledu považuji odd. 3.3: patrně všichni zmiňovaní novověcí myslitelé by se proti představené Husserlově kritice mohli právem bránit, a nejeví se proto jako nešťastnější, když je tato kritika krok po kroku jen bez komentáře rekapitulována (co se tím má vlastně ukázat?). Máme se, například, spokojit s tvrzením, že „nedotázaným předsudkem v základu Kantovy filosofie“ je „předpoklad neproblematické existence světa“ a přijmout jako přesvědčivou kritiku, že Kant „nenahlédl s potřebnou důkladností..., že celý svět... veškerou svou platnost čerpá ze subjektivity“? (ss. 37-38) Nenabízelo by se tuto Husserlovu výhradu obrátit proti němu samotnému a vidět v Kantově filosofii alternativu k jeho přehnanému subjektivismu?

Úskalí rekapitulačního přístupu se neomezují na odd. 3.3. Ve čtvrté kapitole je představeno Husserlovo vyvrácení skepticizmu jako „vnitřně sporné koncepce, která, byť možnost poznání popírá, sama poznání domněle generuje“ (s. 46). Proti jakému skepticizmu takový argument může uspět? Platón s Aristotelem obraceli podobnou výhradu proti Prótagorovi, ale již starý pyrrhónský skepticizmus se proti ní dokázal zabezpečit (pyrrhonik nevynechá žádný obecný soud o poznání, jen vysvětluje, proč se mu jeví lepší vzdát se soudu). O jaké vyvrácení a čeho se tedy jedná?

Je pravda, že autor nabízí čtenáři na Husserlův projekt také kritický pohled v odd. 3.4 a v kap. 5, ale opět jen na základě rekapitulace (v tomto případě L. Kvasze a J. Patočky). Zvláště v druhém případě zůstává přitom čtenář někdy na rozpacích, co si nakonec z četby odnést. Proti Husserlovu projektu jsou Patočkovým jménem trefně formulovány námitky, které mohly často čtenáře napadat už při četbě čtvrté kapitoly. Vzhledem k tomu, že se jedná o námitky zásadního charakteru, čtenář by velmi přivítal, kdyby autor vysvětlil, do jaké míry podle něho problematizují Husserlův projekt jako takový: zda by na některé z nich mohl Husserl odpovědět, a tam kde nikoli, kolik – pokud něco – z jeho původního rozvrhu (a z jeho řešení „problému poznání vůbec“) lze vlastně uchovat. V této souvislosti bych se rád zeptal na dvě věci konkrétněji.

Zprvu, za jak přesvědčivou považuje autor třetí námitku (odd. 5.3)? Nakolik jí rozumím, přechází se tu ne zcela artikulovaně mezi dvěma souvisejícími body: jedním problémem je, zda vůbec můžeme hovořit o *tezi* světa, když svět není žádným jednotlivým jsovcem, nýbrž horizontem všeho jevení (s. 60); dalším problémem je, jestli pro *zápor* jako takový (a možnost negovat) nemusíme hledat původ v „pocitové sféře“ (s. 61). Zatímco první bod, zdá se mi, skutečně představuje pro Husserla problém (mohl by na něj nějak odpovědět?), u druhého je, domnívám se, *onus demonstrandi* na druhé straně: proč bychom neměli považovat schopnost negace a svobody o čemkoli pochybovat za dále neanalyzovatelný projev rozumové bytosti, který nemá původ v ničem dalším?

Druhá otázka souvisí s tím, jak ve světle námitek páté kapitoly rozumět autorovu závěru, kde se za „těžiště celé práce“ označuje Husserlova myšlenka, „že věda v pravém smyslu slova si za svůj cíl musí klást jediné takové poznání, které bude *platné univerzálně*“ (s. 63). Pokud námitky páté kapitoly považujeme za úspěšné, v jakém smyslu tato myšlenka obstála? Do jaké míry je svázána s primátem teoretického postoje (s neproblematizovaným statusem čisté reflexe) a kolik z ní můžeme podržet, když byl tento primát zpochybněn?

To dále úzce souvisí s jedním ústředním bodem Husserlova řešení představeného ve čtvrté kapitole, který narozdíl od jiných není výslovně problematizován v kapitole následující (byť je asi úzce svázán s tématem odd. 5.1), a sice s rozdílem mezi individuem a *eidós* (ss. 46-47). Vzhledem k tomu, jak silně autor zdůrazňuje nárok na absolutní bezpředsudečnost, napadá čtenáře na tomto místě otázka, jak je tento nárok slučitelný s (platonsko-aristotelským) předpokladem, že nám jsou přístupna *eidé*, která je možno zcela „očistit“ od všeho individuálního, a že dokonce má smysl hledat *eidós* samotného poznání. Jak by bylo

z Husserlovy pozice možné tento předpoklad hájit proti nařčení, že jde o předsudek přejatý od tradice?

Navrhované hodnocení

Přestože práce osvědčuje výbornou znalost tématu, navrhuji ji, vzhledem k výše uvedeným výhradám, hodnotit spíše jako *velmi dobrou*.

Ve Varvažově, 28. srpna 2018
Robert Roreitner